

גמ' ב"ק (יג): - נגח ואח"כ הפקיר
רב דניאל שטיין

א. רא"ש (סי' ט"ז) - נכסים המיוחדים למעוטי זה אומר שורך הזיק וזה אומר שורך הזיק ולמעוטי אם נגח שור של הפקר (שור) שיש לו בעלים וקדם אחר וזכה בו דלא מפקינן ליה מדידיה ולא אמרינן משעה שנגח הוחלט לניזוק. רבינא אמר למעוטי נגח ואחר כך הקדיש נגח ואחר כך הפקיר. תנ"ה יתר על כן אמר רבי יהודה אפילו נגח ואח"כ הקדיש נגח ואח"כ הפקיר פטור ואף על גב דפליגי רבנן עליה דרבי יהודה מוקי רבינא מתני' כיחידאה משום דרבנן לא פליגי עליה אלא בשור שהמית אדם אבל בשור שהמית שור לא פליגי עליה כמו שכתבתי בפירושי בשם הרב ר' מאיר ז"ל.

ב. חי' הגר"ח על הש"ס (סי' רכ"ב) - אמר הגר"ח זצ"ל דשאני שעבוד השור, היינו השעבוד שחל על השור מכל השעבודים דעלמא, דהנה בכל השעבודים דעלמא חל מקודם חיוב אקרקפתא דגברא מדין פריעת בע"ח מצוה, וזה עושה שעבוד על הנכסים, אבל בשור תם שהזיק שמשלם מגופו חל השעבוד על השור מבלי שיחול מקודם על הבעלים חיוב. וראה לזה מדברי הגמ' דקאמר אלא דנגח תורא דהפקר לתורא דיזן, ליזול וליתיה, בשקדם וזכה בו אחר, הרי דאי לאו גזירת הכתוב דהפקר פטור היה נוטל השור מהזוכה, אף שלא היה הוא בעלים בשעת הנגיחה ולא היה יכול לחול חיוב אקרקפתא דגברא מ"מ היה חל השעבוד על השור מבלי אמצעי מהבעלים, וא"כ גם לאחר הגילוי דקרא דהפקר פטורעד), מ"מ אופן השעבוד נשאר כמו שהיה עד עכשיו, וחל השעבוד על השור גופא.

ג. תשו' הרשב"א (ח"א סי' קי"ד) - שאלת במה שכתב הרמב"ן ז"ל בפירושי התורה בפסוק (בראשית ט) מיד כל חיה אדרשנו שאין טעם עונש בהמה שהזיקה כדי ליסר את בעליה. שהרי אפילו שור המדבר שהזיק חייב מיתה. והקשית עליו דפלוגתא דרבי מאיר ורבי יהודה היא. דרבי יהודה פוטר בשור המדבר ורבי מאיר מחייב כדתניא בברייתא בפרק שור שנגח ארבעה וחמשה (דף מ"ד ב) וכו'. תשובה אפשר שהרב ז"ל לא נתכוון בפירושי התורה לומר שכן הלכה. אלא לומר שאין העונש מקנס הבעלים שהרי שור המדבר חייב לרבי מאיר. ולא נחלקו רבי מאיר ורבי יהודה בדבר זה לומר שזה מדין קנס הבעלים לרבי יהודה ולרבי מאיר מגזרת הכתוב.

ד. חי' הרשב"א (שם) - אפילו נגח ואח"כ הפקיר נגח ואח"כ הקדיש פטור שנאמר והועד בבעליו וכו' עד שתהא מיתה והעמדה בדין וגמר דין שוין כאחד. מסתברא דלאו כאחד שיהא משעת נגיחה ועד שעת גמר דין מאיש אחד שא"כ אפילו נגח ומת ונפל השור לפני יורשין, ועוד לימא ואח"כ הקדיש או מכר, אלא משמע עד שיהיו שוין כאחד שיהא מבעלים קרינן בי' מתחלתו ועד גמר דין שור איש, כנ"ל.

ה. שיטה מקובצת (שם) - כתב הרב המאירי ז"ל וזה לשונו, שורו של ראובן שהזיק שורו של שמעון ובא ראובן והקדישו או הפקירו קודם שעמד בדין או אף לאחר שעמד בדין קודם שנגמר דינו וזכה בו אחר פטור שאין חייב עד שיהיו לו בעלים בשעת ההיזק ובשעת גמר דין. וגדולי המחברים פירשו דוקא בשעת ההיזק ובשעת העמדה בדין. ודע שלא נאמר כן אלא במועד אבל בתם אף על פי שאם הקדישו מוקדש אם הפקירו אינו מופקר כמו שאמר רבי עקיבא בפרק המניח. ע"כ לשונו.

ו. רמב"ם (פ"ח נזקי ממון ה"ד) - וכן שור ההפקר שהזיק פטור שנ' שור רעהו עד שיהיו הנכסים מיוחדים לבעלים, כיצד, שור ההפקר שנגח וקודם שיתפוש אותו הניזק עמד אחר וזכה בו הרי זה פטור, ולא עוד אלא שור המיוחד לבעלים שהזיק ואחר שהזיק הקדישו או הפקירו הרי זה פטור עד שיהיו לו בעלים בשעת היזקו ובשעת העמדה בדין.

ז. רמב"ם (פ"י נזקי ממון ה"ו) - אין גומרין דינו של שור אלא בפני בעליו אם היו לו בעלים, אבל אם לא היו לו בעלים כגון שור המדבר ושור ההקדש ושור גר שמת ואין לו יורשין אם המית הרי זה נסקל וגומרין דינו אף על פי שאין לו בעלים.

ח. חי' הגר"ח על הש"ס (סי' רכ"א) - והנה רבנן ור"י פליגי בתרתי, בשור ההפקר ובנגח ואח"כ הפקיר, ונראה דחד פלוגתא היא, דגם רבנן מודו בעיקר הך דרשא דמיתה והעמדה בדין שוין כאחד, ורק משום דס"ל דאף שור ההפקר שהמית חייב מיתה, אבל אם היו סוכרים דשור ההפקר פטור מסקילה גם אינהו הוו מודו לר' יהודה דנגח ואח"כ הפקיר פטור. והנה בהך קרא דהועד בבעליו והמית כתיב ב' חיובין, א) כופר שהוא חיוב הבעלים, ב) סקילה שהוא חיובא דשור, והנה רבנן לא פליגי אר' יהודה כ"א בחיובא דשור, אבל בכופר שהוא חיוב הבעלים דגם לרבנן בעינן שור שיש לו בעלים, בזה גם רבנן מודו דנגח ואח"כ הפקיר פטור מכופר. ולפי"ז א"ש דברי הרא"ש לענין נזקין, כיון דבנזקין שור ההפקר פטור, ממילא גם אם נגח ואח"כ הפקיר פטור, דבעיקר הך דרשא גם רבנן מודו לר' יהודה, וילפי' לה מכופר שהוא חיובא דבעלים דפטור בו נגח ואח"כ הפקיר. והנה הך דמיתה והעמדה בדין שוין כאחד, ילפינן מקרא דהועד בבעליו והמית, ומפרשי רבנן הך דרשא לענין כופר שהוא חיוב דבעלים, אבל הא דבעינן בעלים גם בגמר דין ילפינן לה מהשור יסקל דכתיב בסקילה שהוא חיובא דשור, וא"כ לרבנן דס"ל דבחיובא דשור ליכא כלל פטורא דשור ההפקר, שוב ליכא למילף הך דינא דבעינן בעלים עד שעת גמר דין, דעיקר הך דרשא במיתת השור כתיב, והרי רבנן ס"ל דבמיתת השור ליכא כלל פטורא דשור ההפקר, ודוקא לר"י הוא דקאמר בגמ' הך דרשא, וא"כ הרמב"ם דפסק בשור ההפקר לענין מיתה כרבנן, ליתא כלל להך דינא.